

The background of the entire page is a vibrant, abstract image. It features several hands reaching out from different directions. Overlaid on these hands are large, soft-edged, colorful shapes in shades of green, blue, yellow, and orange, resembling light projections or paint splatters. The overall effect is one of dynamic movement and creative energy.

INSPIRATIONSHÆFTE

Kunst og kultur i dagtilbud sådan!

EKSEMPLER PÅ
ARBEJDE MED KUNST
OG KULTUR I BØRNS
HVERDAG

Små gæster
på Børnenes
Kunstmuseum
på Statens Museum
for Kunst.

Kunst og kultur i dagtilbud sådan!

Kulturministeriet har som led i sin Strategi for små børns møde med kunst og kultur konstateret, at der er meget lidt viden om, i hvilket omfang og på hvilken måde kunst og kultur indgår i aktiviteterne i landets dagtilbud.

Dette hæfte indeholder en række eksempler på spændende og indholdsrige aktiviteter eller projekter, som er gennemført i danske og nordiske dagtilbud. Håbet er, at eksemplerne kan inspirere andre dagtilbud til at arbejde mere med kunst og kultur. Hæftet henvender sig både til de dagtilbud, der allerede arbejder med kunst og kultur, og til de dagtilbud, hvor dette arbejde endnu ikke er så udfoldet.

Kunst og kultur i dagtilbuddene har en berettigelse og vigtighed i sig selv. Forskning¹ viser også, at mødet med kunstneriske og kulturelle oplevelser og processer bidrager til børns kognitive, personlige og sociale udvikling. Dagtilbuddenes arbejde med kunst og kultur rummer et stort potentiale for at udvide alle børns kulturelle erfaringer.

Arbejdet med kunst og kultur i dagtilbud handler om kultur for børn, kultur med børn og kultur af børn. Mødet med kunst og kultur i dagtilbuddene skal give børnene kropslige, sanselige og kognitive oplevelser og erfaringer. Børn skal have mulighed for at opleve det autentiske møde med kunst og kultur, der sætter sig spor og skaber mening og betydning hos det enkelte barn.

Børn skal have mulighed for at opleve en bred vifte af kunst og kultur i dagtilbuddene. De skal have mulighed for selv at være skabende og afprøve forskellige æstetiske udtryksformer og teknikker. Børnene skal også møde

¹ Ringmose, C. og Juncker, B: Vidensnotat 5 – Kulturelle udtryksformer og værdier (2014). Udarbejdet i forbindelse med projektet Fremtidens Dagtilbud for Socialstyrelsen (endnu ikke offentlig tilgængelig).

Børn fra Børnehaven
SVÅ i Århus på besøg
på Aros kunstmuseum.

en kulturel mangfoldighed og have oplevelser, der giver dem forståelse af, at skikke, sprog og levemåder kan være forskellige. Arbejdet med kunst og kultur i dagtilbud handler om at vise børnene noget, de ikke har set før, lade dem høre noget, de ikke har hørt før og gøre noget, de ikke har gjort før.

Dette hæfte præsenterer 14 gode eksempler på, hvordan man kan arbejde med kunst og kultur i dagtilbud. Eksemplerne er udvalgt, så de dækker forskellige aldersgrupper, geografiske områder, kunstarter og pædagogiske, didaktiske og æstetiske tilgange. Her er både projekter, hvor en professionel kunstner har stået for et forløb for børn i dagtilbud, og projekter, pædagoger i dagtilbud selv har gennemført. De danske eksempler er udvalgt, ved at kulturkonsulenter i kommuner eller andre på det kunstpædagogiske felt har peget på eksemplerne som særligt vellykkede. Efterfølgende er pædagoger og kunstnere fra de udvalgte eksempler blevet interviewet om deres arbejde med projekterne. De nordiske eksempler er fra Norge, Sverige og Finland og fundet på kulturministeriernes sider om kultur for børn i de pågældende lande. Ved hvert eksempel er der oplysninger om, hvor man kan få mere at vide om det konkrete projekt.

Barn finder vej i den
digitale verden.

Foruden de 14 eksempler indeholder hæftet også en række generelle opmærksomhedspunkter og anbefalinger, som kan være med til at understøtte dagtilbuddenes arbejde med kunst og kultur. Opmærksomhedspunkter og anbefalinger kommer fra de institutioner, som er præsenteret i hæftet, og er blevet drøftet og kvalificeret af et panel af kunstnere, pædagoger, institutionsledere, kulturkonsulenter, forskere m.fl. Her findes gode råd til, hvordan pædagoger i dagtilbud kan tilrettelægge forløb med og oplevelser for børnene, og hvilken rolle pædagoger kan spille i samarbejdet med professionelle kunstnere.

Arbejdet med kunst og kultur indgår som en del af den almindelige pædagogiske praksis i dagtilbuddene, bl.a. i forbindelse med læreplanstemaet kulturelle udtryksformer og værdier. Dette hæfte fokuserer imidlertid på oplevelser og aktiviteter med kunst og kultur, der også rækker ud over dette arbejde. Eksemplerne i hæftet vil naturligt kunne indgå som led i arbejdet med læreplanstemaet kulturelle udtryksformer og værdier (og/eller andre relevante læreplanstemaer, fx sprog, krop og natur). Men intentionen med hæftet er at præsentere eksempler på oplevelser og aktiviteter, der bryder og gør en forskel i forhold til daglig pædagogisk praksis. Det vil sige oplevelser og processer, der åbner for mødet med kulturlivets professionelle folk, kunstnere og kulturformidlere og for mødet med kulturlivets særlige mødesteder, som fx teatre, biografer, koncertsale, museer, kulturhuse og spillesteder.

Musik i tiden – historie, instrumenter, opera

PÆDAGOGERNE STOD FOR FORLØBET
I BØRNEHAVEN, DER BLEV AFSLUTTET
MED EN TUR I TEATRET

Aktiviteter

Projektet "Musik i tiden" havde Mozarts opera Tryllefløjten som omdrejningspunkt. Over fire uger lærte børnene operaen at kende gennem aktiviteter tre dage om ugen. Forløbet sluttede med en sommerfest, hvor forældrene også deltog. Til at starte med fik hver af børnehavens tre stuer en kiste, som indeholdt en cd med musik fra operaen, tilpasset deres alder, og andre værker af Mozart, plastfigurer af operaens karakterer og remedier til at opføre operaens handling.

- I første uge lyttede børnene til musikken. Pædagogerne snakkede med børnene om musikkens rytme. Børnene lærte også historien i Tryllefløjten at kende ved at opføre den med dukker på pinde sammen med de voksne.
- I anden uge dansede børnene en taffeldans, som pædagogerne havde opfundet. De øvede sig, indtil de kunne dansen udenad. Alle børnene var klædt ud i draperet velour med bånd og perler, også inspireret af Mozarts tid.
- I tredje uge hjalp pædagogerne børnene med at bygge og dekorere en slags lutter. Børnene spillede på lutterne til musikstykker fra Tryllefløjten.
- I fjerde uge malede alle børnene et billede, mens de hørte Mozarts musik. Børnene skulle lytte til musikkens "farver", og de voksne talte med børnene om farvernes udtryk og "humør". Børnene og de voksne legede også gamle lege som fang fuglen, støvekast og blindbuk. Om fredagen så de Tryllefløjten i en kort, børnevenlig version opført af professionelle operasangere på et rigtigt teater.

KONTAKT

Børnehaven Tryllefløjten, Søllested
tryllefløjten.lolland.inst.dk

VARIGHED

Fire uger

ALDER

3-6 år

Pædagogerne siger

"Børnene tog historien med ind i deres leg og nynnede musikken. På et tidspunkt sad der tre børn ovre i en krog og diskuterede oplevelsen. Det var helt tydeligt, at børnene lærte en masse. Det er en oplevelse, som skal ind gennem hele kroppen – male, lytte, danse."

"Vi havde snakket meget med børnene om, hvordan et teater ser ud, at der var højt til loftet, høje lyde osv. Men også om, hvordan man skal opføre sig i et teater. Så blev børnene sat ind på rad og række, og så sad de der og klappede i takt for sig selv. De var meget opslugte af det."

"Når de voksne er forberedte, så kører det. Hvis vi pædagoger render rundt og leder efter materialer eller lignende, så har børnene glemt, hvad vi havde gang i, når vi kommer tilbage. Det handler om planlægning, struktur og engagerede pædagoger. Det fungerer rigtig godt, at der er én, der er primus motor, på hver stue."

Børnene siger

"Mens vi lavede billeder, hørte vi musik. Det var sjovt at male billeder, fordi det var flotte farver. Det var også hyggeligt."

"Jeg lærte at spille på lutten – det er sådan en med sådan nogle stikker. Jeg har den stadig derhjemme."

"Vi lavede selv historien. Jeg var en kriger, der dræbte alle slangerne. Slangerne bevægede sig, når hun spillede – det var lidt uhyggeligt."

"Jeg tabte hele tiden min hat, når vi skulle danse!"

Årstider på spring – teater, bevægelse og musik

FORLØB I DAGINSTITUTIONEN MED
PROFESSIONELLE KUNSTNERE

Aktiviteter

To skuespillere kom på besøg i Krible-Krable Huset fire gange i løbet af et halvt år. Sammen med en børnegruppe i alderen 3-6 år skabte de en teater- og musikforestilling om årstiderne med materialer fra naturen, sange og bevægelser. Børnene var med til at udvikle fagter og bevægelser til de forskellige årstider og sange i forestillingen, og de fik mulighed for at sanse og undersøge natur-rekvisitterne. Til sidst blev forestillingen opført for forældrene.

Skuespillerne har udgivet en CD og en bog, som er knyttet til forestillingen. Både før og mellem skuespillernes besøg fik børnene læst højt fra bogen og sang sangene, og de arbejdede med andre aktiviteter og projekter om årstiderne i naturen og årets kulturelle traditioner (fx jul og påske).

Projektet "Årstider på spring" lever fortsat videre i institutionen. Sangene fra forestillingen bliver stadig sunget, fx ved samling, og der er meget fokus på årstiderne, også i andre projekter.

KONTAKT

Krible-Krable Huset, Odder

www.kriblekrablehuset.odder.dk

VARIGHED

Fire gange fordelt over ca. et halvt år

ALDER

3-6 år

Skuespillerne siger

"Det at åbne små magiske verdener op for børnene, at give tid til fordybelse og forundring og at bevæge sig i fællesskab til sang og musik skaber en spændvidde, der er interessant".

"Når pædagogerne er med aktivt i forløbet, er det den bedste måde at inspirere dem på. Alle vores scenografiske ting og installationer er også noget, de enkelte institutioner selv kan bygge eller omforme til deres eget udtryk, så de selv får lyst til at arbejde videre med det."

Pædagog siger

"Børnene var helt opslugte af forløbet – både store og små. Særligt, fordi de var en del af det selv. De fik meget ud af det – musikalsk, sanseligt og socialt, men også teoretisk. Det gav dem en forståelse af årstidernes gang og sammenhæng mellem årstiderne og kulturelle begivenheder. Og de begyndte at reflektere over årstiderne."

Pædagogerne siger

"Det var ikke bare teater, hvor børnene skulle se passivt til. Kunstnerne bevægede sig meget rundt blandt dem og havde mange naturrekvisitter, som de kunne røre ved, lugte og lytte til: fx is, der smelter og drypper, og suset i en konkylie. På grund af rekvisitterne var det en meget sanselig oplevelse for børnene, og de skulle bruge deres krop meget. Forestillingerne var ikke så stramt styret, så der var plads til fx at gentage sange eller lade et barn undersøge en ting i lidt længere tid, hvis der var behov for det".

"Kunstnerne tog højde for, at der var børn med særlige behov med – et barn fik fx en særlig placering, og kunstnerne gik særligt tæt på ham for at vise ham rekvisitterne. Et andet barn fik mulighed for at se rekvisitter mv., mens de stillede op, så han var tryk, da de skulle i gang. Gentagelserne, det sanselige og det kropslige er også rigtig godt for nogle børn med særlige behov".

"Det var nemt for alle voksne at gå til – også selvom man ikke er særligt musikalsk, fordi der er en CD med sangene. Vi fik også inspiration til at sætte ting i gang selv. Projektet spiller desuden rigtig godt sammen med læreplanstemaet om natur."

Kunst, design, proces – og et godt værksted

BØRNEHUS MED KUNST OG KREATIVITET SOM
PÆDAGOGISK OMDREJNINGSPUNKT

Aktiviteter

Designbørnehuset Sanseslottet har sit pædagogiske udgangspunkt i det kreative, det eksperimenterende og det skabende. En vigtig ramme for det pædagogiske arbejde er det nye, utraditionelle hus, som er bygget specielt til institutionen, med fx musikrum, naturværksted og ikke mindst maleværkstedet. Der er solide staffelier i børnehøjde og tørrestativer, hvor mange malerier kan tørre på en gang, og alle materialer står i gennemsigtige plasticbokse på åbne hylder, hvor børnene kan se dem – og nå mange af dem selv. Sanseslottet er indrettet, både inde og ude, sådan, at børnene har mulighed for at bruge og udvikle deres fantasi og kreativitet. Sanserne bliver stimuleret, og der bliver leget med forskellige udtryksformer i de daglige aktiviteter og gennem projekter.

Et projekt kan fx være som forløbet "Det er min streg", hvor børnene blev udfordret til at tegne tykke streger, tynde streger, farvede streger, streger på kryds og tværs med forskellige redskaber og ikke mindst meget, meget lange streger på "endeløse" papirbaner. Projektet blev afsluttet med en tur på kunstmuseet Trapholt, hvor børnene pludselig kunne se streger i professionelle kunstners malerier på en helt ny måde.

Centralt for Sanseslottets aktiviteter er proces-tænkningen, som består i at lære børnene at kende vejen fra idé til resultat. Når de får en idé til noget, de gerne vil lave, er det de voksnes opgave at spørge, lytte og være en "tilpas forstyrrelse" til, at barnets idé kan udfolde sig, fx i form af en arbejdstegning, som kan danne grundlag for realiseringen af ideen – en bil i træ, der skal kunne åbne motorhjelm, et skib i plexiglas, der skal kunne kæntre, eller noget helt tredje.

KONTAKT

Designbørnehuset Sanseslottet, Kolding
<http://bhdesign.kolding.dk/>

VARIGHED

Fortløbende

ALDER

1-6 år

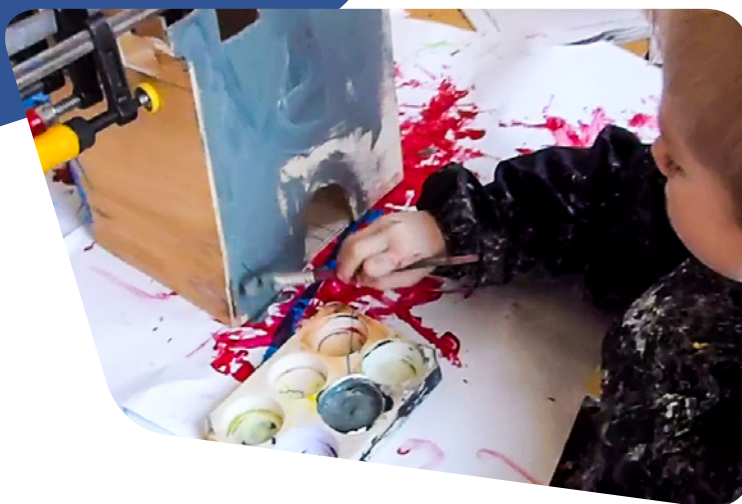
Pædagogerne siger

"Vores nøgleord er *nysgerrighed, eksperimenteren og forvandling*. Vi er i processer hele tiden. Det handler om at se mulighederne! Vi prøver at lade være med at sige nej, sådan helt rutinemæssigt, hver gang børnene gør noget 'forkert'. Bliver man våd af vand, så kan man få tørt tøj på. Man skal kunne se børnenes fascination, deres eksperimenteren med elementerne, selvom det kan være svært at sætte sig ud over, at man umiddelbart tænker, at det 'må man ikke'."

"Vi vil gerne gøre miljøet omkring det at tegne så åbent og indbydende som muligt. Vi mener, at det er oplevelsen, selve tegneprocessen, der er det vigtigste for børnene, ikke det endelige produkt."

"Mange voksne bliver lidt forskrækkede, når de ser, at der er indtørrede malingklatter på gulvet. Men det er jo et værksted! Her arbejdes!"

"Vi spiser ikke mad der, hvor vi arbejder. Så behøver vi ikke at rydde op hele tiden. Vi har heller ikke fast udetid. Børnene skal kunne være i processen."

Designdialog

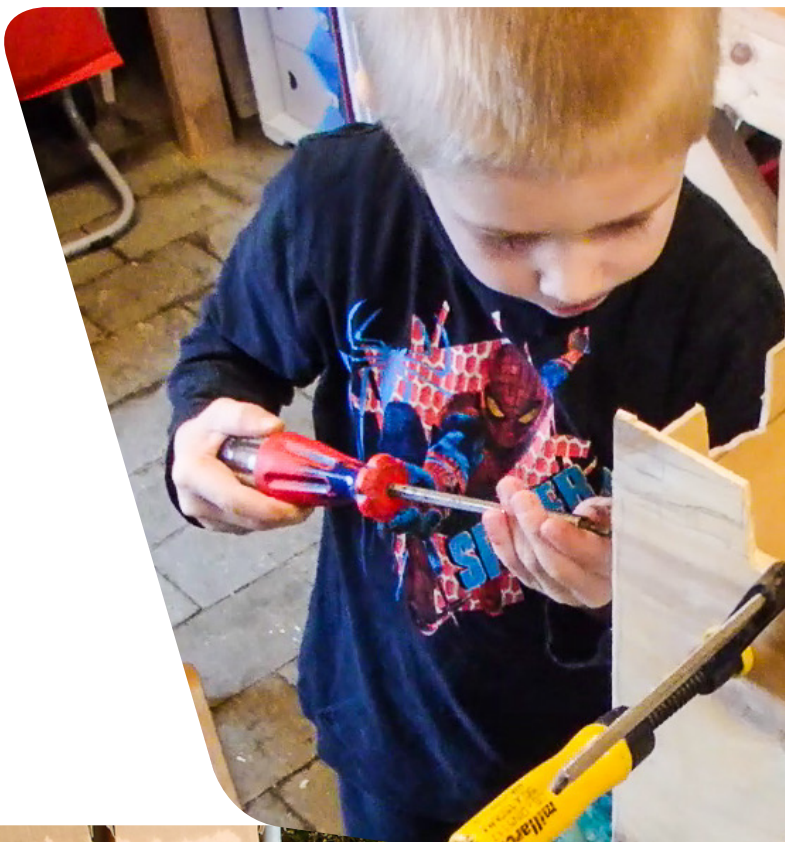
En dreng er i gang med at bygge en ridderborg af krydsfinér. Pladerne skal skæres ud og limes sammen.

Pædagog: "Skal du lime den sammen nu?"

Drengen: "Ja. Nej! Der er jo ikke nogen port, som ridderne kan komme ind ad."

Pædagog: "Hvad vil du så gøre?"

Drengen: "Så skal jeg save porten ud først. Før jeg limer."

Fra børnehavens læreplan

"Gennem arbejdet med de æstetiske læreprocesser vil vi skabe et fundament for en kreativ og skabende praksis for det enkelte barn. Med nysgerrigheden som igangsætter og legen som motor vil vi følge børnenes ideer og spor. Vi har især fokus på processerne, især på børnenes arbejde med forskellige materialer og værktøj. For det enkelte barn arbejder vi med hukommelsen og motivationen i de konkrete processer."

Dans og musik fra Tyrkiet

EN PROFESSIONEL DANSER KOMMER PÅ
BESØG I DAGINSTITUTIONEN HVER UGE

Aktiviteter

En gang om ugen danser børnene i Musik- og Naturbørnehuset Kilden i Tommerup på Fyn tyrkisk mavedans sammen med en professionel mavedanser, som er ansat i børnehuset i nogle timer om ugen. Musikken, de danser til, er for det meste tyrkisk, fordi mavedanseren er født og opvokset i Tyrkiet. Gennem dansen møder børnene en anden kulturtradition og lytter til musik med andre skalaer og taktarter, end de er vant til. Dansen foregår, ved at danseren 'danser for', og børnene 'danser efter'. Børnene er med til at sy de traditionelle haremsbukser eller farverige kjoler med pynt og pailletter, som de har på, og som klinger på en helt særlig måde, når de bevæger sig. De taler også med danseren om tyrkisk sprog, kultur og skikke, fx madkultur, og får mere viden om det, når de sammen med danseren ser videoer med mavedans. Danseren kan også synge og spille på saz, et tyrkisk strengeinstrument.

KONTAKT

Musik- og Naturbørnehuset Kilden, Tommerup
www.musikboernehuset.dk/

VARIGHED

Fortløbende

ALDER

2-6 år

Pædagogerne siger

"Det er fantastisk at se, hvordan børnene er optaget af dansen. Man kan mærke, at hun er professionel danser. Hun og børnene har altid de fine kostumer på, og hver bevægelse passer til musikken. Det bliver stemningsfuldt på en anden måde, end hvis vi bare dansede."

Danseren siger

"Gennem dansen får jeg et helt særligt fællesskab med børnene. De vil rigtig gerne lære – ikke kun om dansen, men også om kulturen bag. Det har været meget tyrkisk dans og kultur, men vi er også begyndt at arbejde med musik og dans fra Indien og Spanien.

Udgangspunktet er altid dans, men inden vi danser, taler vi om, hvilket land dansen stammer fra, hvad man spiser i det land, hvilken musik man lytter til, og hvor landet ligger. Det er børnene meget optagede af. Dansen er også en god metode til at inddrage de børn, som måske har det lidt svært eller har nogle specielle behov."

Parat til oldtiden – Grækenland i storbyen

EN PÆDAGOG I BØRNEHAVEN,
DER BRÆNDTE FOR EMNET,
GENNEMFØRTE ET LÆNGERE FORLØB

Aktiviteter

I en udflytterbørnehave, der har opsamlingssted midt i København, arbejdede børnene på en stue med den græske oldtid i et forløb over seks måneder. Forløbet blev en rejse i tid og rum med brug af forskellige medier og forskellige lokaliteter, herunder børnehavens lokalområde i byen.

Fortællinger var en gennemgående aktivitet i projektets forløb. Pædagogerne fortalte flere historier fra det gamle Grækenland, blandt andet en historie om Den Trojanske Krig og en forkortet udgave af Odysseen.

Billeder af græske guder blev studeret i bøger, og under et besøg på Glyptoteket udforskede børnene relieffer og sarkofager. Det satte børnenes nysgerrighed i gang og gav dem et billede af, hvordan guder så ud i den oldgræske forestillingsverden. Børnenes egne kulturelle referencer fra populærkulturen blev også trukket ind i projektet, da børnene så Disney-tegnefilmene om Herkules og Medusa.

Børnenes opførelse af teaterstykket *Orfeus og Eurydike* blev kulminationen på forløbet. Der blev indkøbt masker, og både store og små børn havde roller i stykket, som blev opført en enkelt dag i skoven. Stykket tog udgangspunkt i den viden, børnene havde fået fra historierne og filmene, og handlingsforløbet og replikkerne var forberedt forinden. De opførte det for sig selv, uden andre tilskuere.

Oldtiden i storbyen var overskriften for en dag på Østerbro, hvor børnene gik med hver deres 'skattejagtsark' og fandt statuer, pilastre og doriske, joniske og korintiske søjler. De fik også en snak om andre fænomener fra det gamle Grækenland, som de kender – fx de maratonløb, som gaderne i kvarteret jævnligt danner baggrund for.

KONTAKT

Daginstitutionen Mågodtland, København
www.oe7.kk.dk/maagodtland/

VARIGHED

Et halvt år

ALDER

3-6 år

Pædagogerne siger

"Selvom vi har og havde høje forventninger, så blev vi overraskede over, hvor meget børnene gik op i det. Det var sjovt for os selv og gav os inspiration, viden og glæde. Det blev formidlet videre til børnene, og de kunne mærke engagerede voksne, som vakte deres nysgerrighed. Det er kunsten i pædagogik. Man skal ikke lave græsk oldtid, hvis man synes, det er irrelevant."

"Den bedste oplevelse er ikke nødvendigvis den spontane. Man skal være forberedt som voksen – hvis man fx tager børn med ind på et museum, skal man kende det billede eller den skulptur, børnene skal se. En kunstnerisk oplevelse fungerer bedst, når man som voksen ved, hvad det handler om – det er godt at have haft lejlighed til at tænke over det selv. For børnene er det ofte et førstehåndsmøde, og det er pædagogernes opgave at give dem noget respons på deres refleksioner."

"Nogle dage har projektet været en enkelt, kort aktivitet – andre dage er hele dagen gået med det, fx da vi havde teater i skoven. Det har smittet af på børnenes egen leg og skabt nogle nye universer. Det voksenorganiserede og legen har suppleret hinanden."

"Det var en vigtig forudsætning, at ledelsen gav opbakning til, at pædagoger og medhjælpere brugte tid på planlægning. Vi havde et klart mål med forløbet og en plan, men der var plads til at improvisere undervejs. Det var et langvarigt forløb over et halvt år – det skabte rum og tid til fordybelse." "Vi synes, at kunst og kultur er vigtigt. Vi vil gerne bruge vores viden og give den videre."

Klassisk musik, sanglege, fortællinger og bevægelse

HUSKUNSTNERORDNING MED
PROFESSIONEL MUSIKER I BØRNEHAVEN

Aktiviteter

I et samlet forløb på otte uger kom en cellist på besøg hver uge i en integreret institution. Musikeren legede sanglege med børnene og fortalte historier med lydeffekter på celloen. Hun aktiverede børnene med rasleæg, ærteposer, bevægelse med silketørklæder og meget mere. Celloen, der er et stort instrument for små børn, blev langsomt introduceret, og efterhånden spillede hun egentlige stykker på den. Aktiviteterne var selvfølgelig forskellige for børnene på de forskellige alderstrin. Børnene blev inddelt efter alder i tre hold på hver højst ti børn. De 2-årige havde forløb på 30 minutter, de 3-4 årige 45 minutter, og de 5-6-årige en time, hver uge.

Til sidst i forløbet skulle børnene på alle tre hold skærpe deres lytning ved at tegne til små stykker af fx Bach og Saint-Saëns – og fik besked på at bruge forskellige farver, alt efter hvilket udtryk de syntes, musikken havde. Det var et mål i sig selv, at børnene skulle træne deres evne til at lytte og koncentrere sig om levende musik og optræden.

KONTAKT

Børnehaven Bitte Bæk, Aalborg
www.bittebaek.dk

VARIGHED

En gang om ugen i otte uger.

ALDER

2-6 år

Huskunstnerordningen, som drives af Statens Kunstfond, giver støtte til kunstnerhonoraret i forløb, hvor professionelle kunstnere indgår i et partnerskab med skoler, dagtilbud m.m. Der kan søges to gange om året. www.kunst.dk

Børnene siger

"Gunilla spillede på en cello. Det var den første cello, jeg havde set! Den kan være dyb i stemmen, og let ... den ligner en stor violin."

"Vi sad og tegnede med nogle farver, og hvis vi syntes, musikken var trist, tog vi en blå farve, og hvis det var gult, var det sådan midt mellem. Og så spillede hun cello."

"Vi skulle gå rundt med nogle silketørklæder og svinge med dem ... det var ligesom kongens efterfølger!"

Pædagogerne siger

"Børnene var meget optagede af det og meget engagerede. De sang sangene, når hun ikke var der, og glædede sig til, at hun skulle komme igen. En dreng gik hjem og legede cello med sin legetøjsuitar og brugte et plasticsværd som bue. Og en af pigerne er ligefrem begyndt at gå til violin!"

"Når det var så godt, var det, fordi hun havde en fin tilgang til børnene. Hun respekterede dem og var nysgerrig. Hun sang og spillede også meget smukt, så det var en æstetisk oplevelse. Det betyder noget, at det var en rigtig musiker."

"Det var vigtigt, at vi havde en løbende dialog undervejs. Vi gav hende feedback på, hvordan aktiviteterne virkede på børnene, om der var ting, der var for krævende eller ville have godt af at blive gentaget. Det tog hun meget godt imod og indarbejdede til næste gang."

Cellisten siger

"Det er af stor betydning, at der er et godt samarbejde med pædagogerne. De skal hjælpe mig med at tilpasse forløbet til børnene. Jeg var meget glad for deres feedback! Jeg forventer også, at de deltager i aktiviteterne og er opmærksomme på at børnene er trygge og har det godt undervejs. Det er også vigtigt at de har forståelse for projektet og sørger for, at der er et rart lokale med ro omkring."

"Jo bedre børnene lærte mig og musikken at kende, des mere engagerede blev de."

"Sanse-laboratorium" – musik, sang, rum og dukketeater

HUSKUNSTNERORDNING MED
MUSIKER OG SKUESPILLER
I DAGINSTITUTIONEN

Aktiviteter

En musiker og en skuespiller arbejdede i Musik- og Naturbørnehuset Kilden en gang om ugen med at skabe æstetiske sanseoplevelser for de yngste børn. De arbejdede med musik, farver og materialer og kun få ord. Kunstnerne forberedte rummet og pyntede op, så det var sanseligt og stemningsfuldt for børnene at komme ind i. Dagen startede med en fælles velkomstsang, efterfulgt af sanseleg uden ord, hvor alle sanser blev aktiveret. Der blev brugt forskellige hverdagsgenstande, fx papkasser, som børnene skulle tromme på og kravle ind i. Eller store stofstykker, som børnene sad på, snusede til og gemte sig i. Stoffet blev også hængt op i kroge i loftet, så det opdelte rummet og skabte små rum i det store rum. Børnene løb rundt mellem de forskellige rum. Kunstnerne spillede musik for børnene og sluttede af med dukketeater, hvor to sokkedukker talte om, hvad der var sket, og inddrog børnene i deres dialog. Børnene vekslede mellem at iagttage, lytte og deltage. De kunstneriske forløb blev midlet til at sanse verden og de velkendte ting på nye måder. Gentagelser fra gang til gang var et vigtigt element, så børnene oplevede genkendelse og tryghed i forløbet.

Pædagogerne i institutionen deltog i aktiviteterne sammen med børnene. Pædagogernes rolle var at guide børnene, skabe tryghed og støtte de børn, der skulle have et lille ekstra skub for at komme med.

KONTAKT

Musik- og Naturbørnehuset Kilden, Tommerup
www.musikboernehuset.dk/

VARIGHED

45 minutter om ugen i 12 uger.

ALDER

0-3 år

Pædagogerne siger

"Gevinsten for børnene i sådan et forløb er, at de har os voksne, som de kender fuldt ud – sammen med to professionelle kunstnere. Vi får en ny oplevelse i fællesskab."

"Vi bruger så mange ord i hverdagen. Her foregik aktiviteten næsten uden ord, men med kropssprog. Det går lige ind hos de små børn. Det giver dem en særlig sanseoplevelse, motivation og et andet flow."

"Børnene var meget motiverede og optagede af aktiviteterne. De var glade og livlige under sanselegene. Til dukketeateret var de meget stille og koncentrerede."

Lederen af institutionen siger

"De mindste børn får deres første kunstneriske oplevelser med hele sanseapparatet i et visuelt rum med musik, rytmer, sang, remser, bevægelse, dukketeater, forunderlige lyde og stilhed. Det vigtige er at møde børnene, så de kan mærke den indre fryd, som opstår, når de selv og processen lykkes."

"Børns blik er sensitivt og lystfyldt. Respekten for dette blik er en forudsætning for at kunne inspirere og berige børns udvikling af kulturelle udtryksformer. Jo rigere udtryksformer, jo mere varieret bliver børnenes opfattelse af sig selv, andre og omgivelserne. En opfattelse, som livet igennem skal bære og værdisætte et menneskes personlige og sociale identitet."

"Det er vigtigt, at lederen kan motivere og skabe positive oplevelser – også for de voksne, så de kan videreformidle glæden ved kunst til børnene."

Rytmik, fortællinger og musikteori

SAMARBEJDE MELLEM BØRNEHAVE
OG DEN LOKALE DRAMA-, MUSIK-
OG BILLEDKUNSTSKOLE

Aktiviteter

Kulturbørnehaven i Fredericia samarbejder med Den Kreative Skole (DKS), som er et fritidsundervisningstilbud til børn og unge. DKS tilbyder undervisning i musik, drama, billedkunst og dans.

Som en del af samarbejdet er børnehaven på DKS fire dage ugentligt med én gruppe børn pr. dag. På DKS deltager børnene i længerevarende forløb inden for forskellige kunstarter.

Den ældste gruppe af børn har et forløb med musik og rytmik. Hver uge er de sammen med den samme musiklærer, som i en time guider dem igennem musik, sang, bevægelse, lege og fortællinger. Med forskellige rekvisitter, fx hånddukke, understøtter hun sange og fortællinger. Simpel musikteori bliver leget ind. Børnene prøver samspil med rytmeinstrumenter og oplever, hvordan de forskellige rytmeinstrumenter har forskellige lyde. Som led i aktiviteterne over børnene sig også i at vente på tur, række fingeren op, tage imod beskeder og være en del af en gruppe.

Aktiviteterne er strukturerede og målrettede, og underviseren har en klar plan. Samtidig er der plads til at gribe børnenes input – fx når en dreng finder på at bygge et tårn af claves, og det bliver til et eksperiment at se, hvor længe tårnet kan holde, mens børnene leger en ny sangleg.

Pædagogerne deltager aktivt og engageret sammen med børnene. De tager sig også af de børn, som måske har behov for at trække sig fra aktiviteterne eller har brug for mere guidning.

Aktiviteterne på skolen understøttes af projekter og aktiviteter hjemme i børnehaven, så der er en rød tråd. Pædagogerne oplever, at de er i en form for "mesterlære" hos de professionelle undervisere på DKS og kan bruge meget af det, de lærer dér, hjemme i institutionen.

KONTAKT

Kulturbørnehaven Gades Gård, Fredericia
www.fredericia.dk/dagtilbud/gadesgaard

VARIGHED

Fortløbende

ALDER

5-6 år

Lederen af DKS siger

"I starten var der udfordringer med de forskellige kulturer i de to faggrupper, men nu lærer de en masse af hinanden. Fx har pædagogerne lært noget af lærernes meget strukturerede tilgang og af deres faglighed inden for kunst. Og lærerne har lært af pædagogernes opmærksomhed på det relationelle."

Pædagogerne siger

"Samarbejdet med DKS er omdrejningspunktet for alt i børnehaven. Processerne foregår hele tiden og ikke kun, når vi er på DKS. Fx bruger vi dele af rytмикundervisningen ved samlinger."

"Som pædagog skal man skal turde improvisere og følge børnenes spor, men det kræver et godt grundlag. Man skal have en værktøjskasse på plads, som gør, at man godt tør kaos, fordi man ved, at man med sin værktøjskasse kan skabe orden igen."

"Børnene er meget engagerede, begejstrede og koncentrerede. De fleste holder opmærksomheden hele vejen igennem." Bagefter fortæller de: "Det er sjovt – der er ikke noget kedeligt!"

Eksempler Fra nordn

Street art i børnehøje

I projektet "Street Art" arbejdede børnene i Kampen Barnehage i Oslo med at udforske byens æstetiske udtryk og forskellen på kunst og hæværk ved at lave egne kunstneriske udsmykninger i byrummet og med en kæmpe udsmykning af børnehaven selv.

Projektet varede halvanden måned og startede med ture i nærmiljøet, hvor børn og pædagoger gik på opdagelse efter gadekunst og anden kunst i byrummet. De tog billeder af skulpturer, billeder på mure og tags, som gav anledning til at tale om positive og negative udtryksformer.

I næste fase brugte børnene forgængelige materialer som kridt, vandfarver, muslingeskaller i neonfarver, kastanjer og ler til at skabe deres egne udtryk i det offentlige rum. De pyntede rækværk og stolper med gamle strikkede ting og polstrede en bænk med tæpper, så den blev rar at sidde på.

Forbipasserende stillede spørgsmål, gav børnene positive tilbagemeldinger og tog billeder. Børnene tilføjede små laminerede lapper med glade budskaber, fx "Jeg er glad for min mor – hilsen en 2-årig i Kampen Kunstbarnehage." Kulminationen blev et projekt, hvor to pædagoger, der også var udøvende kunstnere, sammen med børnene gennemførte en udsmykning af selve børnehaven.

Kontakt

kunstkultursenteret.no/sites/k/kunstkultursenteret.no/files/fad7268e87bcb88dd1e20fd69f33e8c2.pdf

kunstkultursenteret.no/wips/1990719356/readmore/1237279462/

VARIGHED

1½ år

ALDER

0 til 6 år

Kampen Barnehage modtog i 2013 *Den nasjonale barnehageprisen for kunst og kultur*, der er en pris, som uddeles hvert andet år til tre børnehaver i Norge.

Børnene siger "Det var sejt, da elefanten lavede lort i filmen, og at Omis og Dalbir var nede ved elven. Det var sejt, da båden var ved at kæntre." "Det var sjovt at lave lyd til filmen."

Animationsfilm med 5-årige

I forbindelse med den norske ulandsorganisation FORUT's børnekampagne, der et år handlede om Nepal, skabte en gruppe børnehavebørn i Kleppe Friluftsbørnehage i Norge en animationsfilm om den nepalesiske dreng Omis. Som en del af projektet så børnene nogle film om Omis, de lyttede til nepalesisk musik, lavede nepalesisk mad og lærte sig nogle nepalesiske ord. De lavede også nogle flotte ting, som de kunne sælge til den FORUT-café, der markerede afslutningen på projektet.

Børnene var med i alle filmproduktionens faser. Først mind-mapping af ideer til handling og scener. Da børnene var enige, blev historien skrevet ned. Så fulgte en ihærdig fremstilling af rekvisitter, hvor børnene ikke mindst var optaget af de ting, der skulle forestille noget andet. Fx blev en flod skabt af et stykke bølgende silkestof, en yeti, der skulle se ud, som om den smeltede, blev lavet af modellervoks, osv. Der blev samlet sten og grene i naturen, talt om farver og lysvirkning, klippet og limet og malet flotte baggrunde.

Den langvarige forberedelse gjorde, at børnene havde helt styr på fortællingen, da der endelig skulle filmes. Børnene flyttede filmens figurer under filmoptagelserne og var ivrige for at lære og finde på filmtricks. Da alle billeder var taget, blev de sat sammen i MovieMaker (et filmredigeringsprogram). Det var børnene med til. Derefter diskuterede børne-

ne, om tempoet i filmen var for hurtigt eller langsomt, osv. Børnene bestemte i fællesskab, hvordan titel, tekster og andre effekter skulle se ud. Til sidst arbejdede de med at lægge lyd og indtaling på. Børnene var enormt begejstrede for det færdige resultat, der blev vist i forbindelse med den afsluttende FORUT-café, hvor børnene også fik anledning til at forklare forældre, søskende og andre tilskuere om processen. I dag ligger filmen på børnehavens hjemmeside.

Børnehaven har fået "Den digitale Barnehageprisen 2015" fra Senter for IKT i Utdanningen for sit gode eksempel på pædagogisk anvendelse af it i børnehaverne.

KONTAKT

www.kleppbhg.no/

www.kleppbhg.no/index.php?pageID=108&page=FILMER

kunstkultursenteret.no/wips/1990719356/readmore/1205065039/

VARIGHED 2½ måned
ALDER 5 år

DIGITALT Udstyr:

- iPad, animationskasse, projektor og højttalere
- iStopMotion – til at skabe animationssekvenserne
- iMovie – til at sætte animationssekvenserne sammen, skrive tekst, lægge lyd på og lave lydeffekter.

Vild billed-dans

Vild billed-dans er en workshop, som et dansekompani fra Stockholm tilbyder til både små og store børn i børnehaver. Først danser børnene lidt, som de vil, og derefter noget mere instrueret. Det er en danser og koreograf, der står for det sammen med en billedkunstner og -terapeut. Børnene danser hurtigt og langsomt, med store og små bevægelser, forvredet og udstrakt. Derefter deles børnene op to og to.

Sammen hjælpes de ad med at tegne hinandens kropskonturer på et stort stykke papir, som de bagefter farvelægger, som de har lyst. Konturen er en fanget bevægelse, som bliver til et "bevægelsesportræt", der bliver hængt op på væggen. Med portræterne som udgangspunkt skaber børnene derefter en koreografi med deres helt eget, stærke udtryk.

www.bolla.se/projekt/projektarkiv/Vild-bild-dans--workshop-for-sma-manniskor/

www.kulturradet.se/

Skabende dans

En koreograf og dansepædagog arbejder med det, hun kalder "skabende dans". Hendes udgangspunkt er, at børnene skal mærke kroppen i bevægelse og udforske dens muligheder for et kunstnerisk udtryk. Målet med skabende dans er, at børnene skal fokusere på at lytte og udtrykke sig med kroppen og skabe deres egne bevægelser, som derefter sættes sammen til kompositioner i tid og rum. Hun øver med børnene ud fra forskellige sceniske begreber som bevægelseskvalitet, niveau og rytme. Derudfra ledes børnene ind i en kunstnerisk proces, hvor de får redskaber til at sætte bevægelserne sammen i korte kompositioner, som de til sidst viser for hinanden.

Resultatet kan også blive viderebearbejdet til en egentlig forestilling. Børnene får mulighed for at udvikle deres fornemmelse for bevægelse, rytme og komposition og får samtidig en æstetisk oplevelse af dans. Men det handler også om modet til at udtrykke sig, om selvfølelse, kropsbevidsthed og samarbejdsevne, siger danseren.

www.bolla.se/projekt/projektarkiv/Att-kanna-kroppen-i-rorelse---Skapande-dans-i-skolan/

www.kulturradet.se/

Ordkunst for små børn

I Finland arbejder en gruppe kunstnere og pædagoger med begrebet 'ordkunst'. Tanken er, at det ikke er nok med hverdagssprog. Der er brug for kunst med ord - det er dét, der gør sproget sjovt og levende. For at kunne bevare og udvikle sit sprog er man nødt til at lege med det, smage og tygge på det, nyde det, uanset om man er barn eller voksen. Ideerne stammer fra det svensksprogede mindretal i Finland, der måske har en særlig opmærksomhed over for sproget som værdi. Men tilgangen kan være inspirerende for alle.

Kernen i 'ordkunst' er at få gang i en fri strøm hos deltagerne, fx i form af et improviseret rim, en mundtlig fortælling eller en skreven tekst – det vigtige er, at alle deltagere skaber ud fra egne forudsætninger. Man kan få fantasien i sving hos alle, hvis man finder lige dét, der inspirerer.

Børn er gode til at smage på lyde og ord. Man kan fx lege med ordet risle. Man kan trække s'et ud til risssssssle, eller man kan lave et lille spinkelt i, og så er det et ganske lille vandløb, måske bare dryppet fra et nedløbsrør. Og man ser helt forskellig ud i ansigtet, når man siger risssle eller riisle. Hvordan ville det så være med en korthalset giraf i det rislende vand? Nu får børnene brug for et indre billede. Der er mange forklaringer på, hvordan en giraf kan være korthalset. Og hvordan ser den rislende bæk ud, som den går eller galopperer i? Helt af sig selv kommer der en historie. Hvordan lyder så en korthalset giraf? Hvad spiser den? Måske igurker. Igurker? Ja, igurker og ikke agurker. Vores fortælling er blevet beriget med et nonsensord. Børnene bliver bevidste om, at de er fulde af idéer. De voksne skriver det hele ned. Til sidst læses hele fortællingen op, og alle får bifald. Børnene synes, det er ekstra flot, hvis de får en egen kopi af fortællingen. Nogle børn bliver så inspirerede af deres historie, at den kommer med ind i den frie leg, eller der kan blive en teaterforestilling ud af det.

Hjemmelavede rim og fjolleord er også lette at få ind i alle mulige situationer i hverdagen. Det giver ikke bare sjov og sproglig bevidsthed, men også fællesskab mellem voksne og børn: Vi kan skabe sammen.

www.taikalamppu.fi/images/taikalamppu/menetelma-oppaat/menetelmaoppaat_tammikuu2012/esite_metodguide_web.pdf

Børn møder biblioteket og deres egen kreativitet

Med hjælp fra forfattere og kunstnere skaber femårige fra en gruppe børnehaver deres egne fortællinger og kunstværker på biblioteket.

Projektet tager udgangspunkt i en bog med forskellige historier om dyr på rimede vers, som børnene læser i børnehaven og også får med hjem. På den måde bliver forældrene ligeledes engageret. Når børnene kender bogen, vælger de en historie, som de er blevet inspireret af. I en gruppe vælger nogle børn fx et eventyr om en edderkop, og ud fra den skaber de sammen en helt unik fortælling om edderkopper, der triller ned i åbne riste på gaden, og som spiller fodbold. Tænk, hvis vi selv var edderkopper, små edderkoppebørn. Tænk, hvis ...

Det er hele tiden børnene, der styrer, hvad fortællingen skal handle om. Nogle gange må den laves om. Fx går det jo ikke, hvis man kommer til at starte med, at edderkopperne falder ned i risten og dør. Så bliver historien ikke ret lang, så det må man hellere gemme til senere i fortællingen. Den slags udfordringer kan børnene godt lide.

Næste gang børnene kommer på besøg på biblioteket, møder de to kunstnere. Sammen skaber de billeder til fortællingen – malerier eller skulpturer. For børnene er det indlysende, at der skal billeder til en god historie, så den drivkraft kommer helt af sig selv. Til sidst bliver billederne udstillet på biblioteket.

www.bolla.se/projekt/projektarkiv/Forskolebarn-bygger-berattelser-med-egna-ord-och-konst/

www.kulturradet.se/

Generelle opmærksomhedspunkter

Når I arbejder med og oplever kunst og kultur, er der en række forhold, det er godt at være opmærksom på. Det gælder, uanset om I er hjemme i institutionen eller legestuen eller tager ud og oplever kunst og kultur andre steder.

Skab tydelige rammer for aktiviteterne

For at skærpe og fastholde børnenes opmærksomhed er det vigtigt med en klar ramme for og et tydeligt formål med aktiviteterne. Hvornår begynder vi? Hvad skal vi? Hvorfor skal vi det? Hvor længe varer det? En klar rammesætning er også med til at sikre, at aktiviteten rent faktisk bliver til noget og ikke nedprioriteres i en travl hverdag.

Giv plads til børnenes indfald og inspiration

Hvis der er tale om aktiviteter, hvor børnene selv er aktivt involverede, er det samtidig vigtigt, at rammen er så fleksibel, at der er plads til undervejs at følge børnenes opmærksomhed, ideer og kreative input.

Forbered jer

For at kunne sætte en ramme og fylde den godt ud er det vigtigt, at I som voksne selv er forberedte. Sørg for, at alle materialer/rekvisitter er klar, før aktiviteterne sættes i gang.

Forberedelsen kan også bestå i at have set en udstilling, læst en bog, læst om en forestilling eller afprøvet teknikker inden forløbet med børnene. Hvis en kunstner udefra står for forløbet, er det vigtigt med forventningsafstemning mellem jer og kunstneren om mål og formål med aktiviteterne. Og det er vigtigt med en rolleafklaring mellem jer og kunstneren.

Find balancen mellem proces og resultat

Den kunstneriske proces er en vigtig og spændende oplevelse for børnene i sig selv. Men resultatet eller produktet er også vigtigt for børnene, når de har lagt energi i en proces. Overvej på forhånd, hvordan balancen skal være mellem proces og produkt.

Opbyg forventningens glæde

Forventningens glæde kan være en væsentlig del af en kunstoplevelse – det gælder også for børn. Byg et forløb op, der forbereder og skaber forventninger hos børnene. Tal om, hvad der skal ske, og hvor spændende det bliver. At kende fx historien i et teaterstykke på forhånd kan være med til at give børnene en endnu større oplevelse i mødet med kunsten.

Skab fokus og intensitet

Børns opmærksomhed er let at aflede, og kunstneriske og kulturelle oplevelser og aktiviteter kræver fokus og koncentration for at lykkes. Derfor skal I sørge for ikke at blive forstyrret. Det ødelægger fx oplevelsen at lytte til levende musik, hvis det foregår i et rum med meget larm, eller hvor andre går igennem. Overvej derfor, hvilke lokaler I benytter, og hvordan I organiserer jer, så I undgår forstyrrelser.

Sæt barren højt

Børn kan lide udfordringer, og de bliver løftet af, at man stiller højt. Fx kan børnehavebørn godt høre opera, lære at blande farver eller danse rigtige dansetrin. Mestring af rigtige teknikker giver børnene konkrete succesoplevelser, og de bliver berørt af god kunst. Brug gode materialer – det understøtter oplevelsen og stimulerer sanserne.

Generelle opmærksomhedspunkter

Om projekter med eller uden professionelle kunstnere

Projekter, som en professionel kunstner står for, og projekter, som I selv gennemfører, har forskellige fordele.

Et forløb med en professionel kunstner giver børnene en kunstnerisk og autentisk oplevelse og kan give jer inspiration til hverdagen og til nye aktiviteter. En kunstner udefra skaber en særlig opmærksomhed og et større fokus hos børnene. Udbyttet kan blive endnu større ved grundig forberedelse, tæt samarbejde mellem jer og kunstneren og en god afrunding. Et projekt, I selv gennemfører i dagtilbuddet, kan lettere strækkes over længere tid og få en anden forankring. Man kan selvfølgelig også kombinere de to former for forløb.

Ledelsens fokus er afgørende for at løfte arbejdet med kunst og kultur

Det er afgørende, at ledelsen har fokus på og prioriterer arbejdet med kunstneriske oplevelser og processer, hvis dette arbejde skal løftes. Ledelsen skal bl.a. prioritere, at I bruger tid på planlægning og forberedelse, og understøtte, at aktiviteterne kan afvikles uden forstyrrelser.

Om jeres rolle i samarbejdet med professionelle kunstnere

Hvis I inviterer en kunstner ind for at arbejde med børnene, har I stadig en vigtig rolle at spille. I skal være rollemodeller for børnene i processen. Det betyder, at I skal deltage, lege med og opleve sammen med børnene, så I både deler oplevelsen og er med til at vise børnene, hvor fokus skal være. I skal samtidig være med til at skabe tryghed for børnene, der skal forholde sig til en fremmed person og nye udfordringer. Og I skal hjælpe kunstneren med tilbagemeldinger eller evaluering undervejs, så forløb og aktiviteter løbende kan justeres efter børnenes behov og deltagelse.

Den autentiske oplevelse og de kendte rammer

Man kan skabe gode kunst- og kulturoplevelser i de trygge rammer hjemme i institutionen eller legestuen. Men børn skal også ud af institutionen og opleve kunst. Den autentiske oplevelse af fx et teater, et museum eller en koncert er en vigtig erfaring for barnet at få med sig – at se det særlige rum, mærke den særlige stemning og selv lære at være publikum. Se, hvad nærmiljøet kan tilbyde. Måske behøver man ikke at rejse så langt, og det er også godt for børnene at kende deres egen by.

Inspirationshæfte
Kunst og kultur i dagtilbud – sådan!

Tekst: Rambøll og EVA

Design: BGRAPHIC

Foto: Scanpix, Johnér, institutionerne og kunstnerne

Udarbejdet for: Kulturministeriet, marts 2015

Udgivet sammen med: 'Kortlægning – Børns møde med kunst og kultur i dagtilbud' 2015

Elektronisk ISBN: 978-87-92314-01-7

Kan hentes på: www.kulturstyrelsen.dk/boern/publikationer/